

ПАМ'ЯТІ МИРОСЛАВА ПОПОВИЧА

Вітчизняна наука зазнана величезної втрати. 10 лютого цього року пішов із життя великий філософ, видатний український громадський діяч, директор Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, академік НАН України Мирослав Володимирович Попович.

Мирослав Володимирович народився 12 квітня 1930 року в Житомирі. Після закінчення Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка (1953 р.) працював учителем середньої школи в Тернопільській області, де згодом став директором. З 1956 року працює в Інституті філософії, очолює з 1969-го відділ логіки наукового пізнання, а з 2002-го — директор Інституту. Понад шістьдесят років свого життя Мирослав Володимирович віддав Інститутові філософії.

Для філософа Мирослава Володимировича найважливішою цінністю і чесною науковця є істина. Прагнення істини він проніс через усе своє життя, навіть тоді, коли це робити було досить складно і навіть небезпечно, за доби, яку він пізніше назве “червоним століттям” в однойменній книжці. Ще за часів панування комуністичної ідеології в нашій країні Мирослав Володимирович видає книжки, присвячені проблемам методології та філософії науки, логіки, мови наукового пізнання, зокрема: «О философском анализе языка науки» (1966), «Логика и научное познание» (1971), «Философские вопросы семантики» (1976). Продовжуючи науковий напрям, започаткований П.В. Копніним, він закладає основи нової парадигми у філософії, що

свідчить про те, що в київському колі філософів існувала й розвивається не тільки світоглядно-антропологічна традиція, а й способи філософського мислення, інспіровані аналітичною філософією.

Цей напрям великою мірою дотичний до тих парадигмальних змін, які відбуваються в цей час у світовій філософії, що означилося як лінгвістично-прагматично-семіотичний поворот. Цей напрям розвивається і в його працях наступних років, зокрема в монографії «Рациональність і виміри людського буття» (1997). Такий парадигмальний поворот передбачає і відповідний моральний вимір філософії, науки, пізнання в цілому. Про таку моральну спрямованість філософії свідчить також його книжка «Бути людиною» (2011).

Бути людиною для Мирослава Поповича — це не запитання, не констатація, це — моральний імператив, імператив, яким керувався насамперед він сам, очікуючи того самого і від інших. Бути людиною означає бути вільною людиною. Ідея свободи стала його основною цінністю, життєвою і науковою настановою, що концептуально уявлялося у багатьох його працях, зокрема в його осмисленні творчості Григорія Сковороди: «Григорій Сковорода: філософія свободи» (2008), Моральний вимір також проявився в його працях «Істина. Правда. Життя. Думки небайдужої людини» (2016) і в уже згаданій книжці «Червоне століття», перекладеній російською мовою як «Кровавый век» (2016).

Будучи «філософом світу», — його праці видані багатьма європейськими мовами, — академік Попович приділяв багато уваги дослідженню культурно-екзистенційних вимірів українського суспільства, зокрема у працях «Мировоззрение древних славян» (1985), «Нарис історії культури України» (1998), «Культура. Ілюстрована енциклопедія України» (2009) та ін. Його наукові праці присвячені також діагностуванню сучасної доби, пошуку шляхів розвитку українського суспільства, можливостей його консолідації, чим він переймався і в численних своїх публіцистичних працях, виступах у засобах масової інформації, інтерв'ю, бесідах тощо.

Моральність — це ключове визначення і його громадської роботи. Академік Попович — видатний громадсько-політичний діяч України, протагоніст ліберально-демократичних цінностей і політичних практик. Він один із тих, хто особисто зробив вагомий внесок у проголошення державної незалежності України 1991 року, започатковував демократичні традиції в політичному житті української держави, активно сприяв становленню та розвитку громадянського суспільства. Він стояв у витоків Народного руху України, громадської організації «1 грудня». Його промовисті виступи на Майдані надихали учасників Революції Гідності. Мирослав Володимирович — визнаний моральний авторитет, що є важливим чинником консолідації українського народу. Мирослав Володимирович був активним учасником народної дипломатії, що проявлялось не тільки в україно-французькій науковій співпраці: конференціях, круглих столах, які регулярно проводились в Інституті

філософії, а й у громадсько-політичних заходах. Він очолював товариство «Україна — Франція». За розвиток україно-французьких відносин він був удостоєний державної нагороди Франції ордена «Почесного легіону».

Діяльність академіка Поповича була відзначена й державними нагородами України: орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (2005), Почесною відзнакою Президента України — орденом “За заслуги” II ступеня (2008) та орденом “За заслуги” III ступеня (1996); почесним званням України “Заслужений діяч науки і техніки України” (2000), “Національною премією України імені Тараса Шевченка” (2001). Він став переможцем загальнонаціональної програми “Людина року—2003” в номінації “Вчений року”, а 2008-го був нагороджений “Золотою медаллю імені В.І. Вернадського НАН України”. 14 лютого 2018 року Указом Президента України М.В. Попович нагороджений Орденом Свободи, на жаль, посмертно.

Мирослав Володимирович був відкритою, толерантною і діалогічною людиною, без чого не можна уявити сучасну філософію і науку, громадську діяльність і повсякденне життя. З ним було доволі легко спілкуватися і працювати і як з науковцем, і як з директором Інституту. Досить складні речі він висловлював і викладав дуже просто, що втілювалося також і в його педагогічній діяльності в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, в Національному університеті “Києво-Могилянська академія” та інших вищих навчальних закладах. Він був філософом за покликанням, філософом за первинним значенням цього слова, тобто був мудрецем, з яким радились і політики, і громадські діячі, і просто громадяни. Водночас у спілкуванні з ним відчувалося, наскільки це молода душею людина, відкрита до нових ідей, думок і практик.

Співробітники Інституту втратили директора, науковця, друга, ми не тільки відчуваємо брак щирого невимушеного і творчого спілкування з Мирославом Володимировичем, а й екзистенційну його невиконаність, неповторність і незамінність. Співробітники Інституту сумують і висловлюють щирі співчуття вдові Лідії Федорівні, донці Аліні, онучці Беллі, братові Володимирові Володимировичу. Світла пам'ять про Мирослава Володимировича в наших серцях, його людські й наукові чесноти — взіреть для всіх нас і настанова для прийдешніх поколінь філософів.

*Анатолій ЄРМОЛЕНКО,
заступник директора з наукової роботи
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України*